Příspěvek do soutěže Student a věda – lingvistika 2023

Kolísání rodu vybraných substantiv ve francouzštině

Jana Műllerová

1. ročník navazujícího magisterského studia

Francouzská filologie

Ústav románských studií FF UK

Úvod

Příspěvek je sumarizací bakalářské práce stejného názvu zabývající se problematikou kolísání rodu u vybraných substantiv ve francouzštině. Motivací výzkumu byl nejednotný a stručný přístup gramatik k tématu, které může působit problémy nejen studentům francouzštiny jako cizího jazyka, ale i rodilým mluvčím. Problematika navíc přesahuje do dalších oblastí výzkumu, např. sociolingvistiky.

Kolísání rodu (hezitace v rodě) je poměrně častý jev, vybízející k otázce jak vzniká a čím je ovlivněn. Tato práce si proto klade za cíl zjistit faktory zapříčiňující vznik daného fenoménu ve francouzštině a porovnat jejich působení. Výzkum bylo možné provést díky korpusovým nástrojům umožňujícím zpracování velkého vzorku dat. V našem případě vzorek tvořilo devadesát devět substantiv excerpovaných z gramatik a slovníků a neologismus *covid*. Slova byla analyzována za pomoci jazykových korpusů FRANTEXT, L'Est Républicain, Araneum Francogallicum Maius a Scientext. Pro lexém *covid* byly použity textové databáze Jstor, PubMed a platforma Néoveille. Výzkum se soustředí na porovnání normy s územ.[1]

Jmenný rod a jeho kolísání

Kolísání jmenného rodu můžeme nalézt v řadě jazyků, mimo jiné i v češtině (ten/ta hřídel; ten/ta kyčel) a je podmíněno fungováním rodového systému v daném jazyce. Některé jazyky, zejména ty sémantického základu, mohou mít řadu rodů (např. gandština má deset rodů), ale ze své podstaty kolísání příliš nezaznamenávají, protože rod odpovídá skutečnému pohlaví referenta či jiné extralingvistické realitě. Jiné jazyky jsou bezrodé (např. uralské

[1] Francouzské označení pro normu se vztahuje na kodifikovaná pravidla definující spisovný jazyk, zachycená ve slovnících, mluvnicích a gramatických příručkách. Takové zdroje spravují příslušné autority, jako je například *Francouzská akademie*. V češtině stejnému výkladu odpovídá termín *kodifikace* (Nový encyklopedický slovník češtiny *czechEncy* [online], 2023).

jazyky). Absenci rodu mohou kompenzovat jiným systémem, třeba zájmenným jako angličtina; kolísání jmenného rodu se jich ale netýká. Běžně také jazyky přijímají rod dle formálního fonologického systému, tedy dle sufixu (španělská substantiva končící na -a jsou feminina); zde již může docházet k rozkolísání úzu (Corbett, 1991).

Ve francouzštině, jazyce s částečným formálním rodovým systémem, je rod přisuzován dle hlediska fonologického, případně sémantického. Tímto způsobem je přiřazován rod gramatický, na který se soustředí tato práce. I v přiřazování rodu neživotným substantivům tedy můžeme pozorovat určitou pravidelnost, ačkoli se často uvádí, že je substantivům přisouzen arbitrárně (Corbett, 1991).

Dle sémantického systému bývají ve francouzštině maskuliny často názvy jazyků, barev či stromů. Femininum pak obvykle přijímají názvy květin, vědeckých oborů nebo většiny zemí Evropy. Fonologické hledisko je soustředěno na prostou formu substantiva, konkrétně na koncový morfém. Sufixy příznačné pro maskulinum jsou například age, -ail, -ard, -isme, -ment, aj. Jména ženského rodu končí nejčastěji na -tion, -ade, -ette, -esse, -ée aj. (Hendrich – Tláskal – Radina, 2001). Substantivům postrádajícím příznačnou koncovku byl gramatický rod přisouzenou arbitrárně v průběhu jejich vývoje (Grevisse – Goose, 2008).

Kolísání rodu spatřujeme ve francouzštině v různých podobách. Může k němu docházet při přechodu substantiva ze singuláru do plurálu (*amour, orge, délice*). Jindy přebírá rod distinktivní funkci některých homonym (např. *un page* (páže), *une page* (strana); *un poêle* (kamna), *une poêle* (pánev) aj.). V řadě případů pozorujeme kolísání u substantiva v jednotném čísle bez změny jeho významu. Tento jev zaznamenává již v sedmnáctém století Claude Favre de Vaugelas (Vaugelas, 1647) a ačkoli je rod vnímán zpravidla jako fixní kategorie, jeho kolísání existuje ve francouzštině dodnes (Picoche – Marchello-Nizia, 1998).

Hypotéza výzkumu

Na kolísavost rodu působí dva úzce provázané vlivy: úzus a norma. Základ hypotézy výzkumu vychází z faktu, že úzus rodu některých substantiv je rozkolísaný, což může vznikat během přirozeného vývoje úzu, který podléhá jazykovým tendencím všech mluvčích francouzského jazyka. Hezitaci se ale normativními zásahy snaží ovlivnit i příslušné autority, např. *Francouzská akademie*, která vydává preskriptivní prohlášení v rámci svých internetových stránek a slovníků (*Dictionnaire de l'Académie française* [online], 1694-1935). V takových případech zpravidla obhajuje a nařizuje užití jedné z rodových variant slova

a odmítá variantu druhou. Jiné normativní zdroje se ale někdy samy neshodnou na správné variantě.

Propojení normy a úzu ilustruje příklad neologismu *covid*. S příchodem této nemoci přijala francouzština její název z anglického akronymu *covid* (*corona virus disease*), v překladu *la maladie à coronavirus* (onemocnění koronavirem). Zkrácenému substantivu *covid* bylo nutné přiřadit rod, *Francouzská akademie* proto na začátku pandemie vydává prohlášení a vyslovuje se pro užívání feminina. Rod novému substantivu přiřadila standardním postupem jako u jiných zkratek; tedy celé slovo přejímá rod slova jádrového, v tomto případě feminina *la maladie* (nemoc). Obdobné prohlášení vydává i quebecký *Úřad pro francouzský jazyk.* Navzdory doporučením je však tomuto substantivu v úzu brzy spontánně přiřazen mužský rod (analogicky k jiným názvům nemocí), a tak dochází ke kolísání v rodě, které zaznamenáváme dodnes. Reflexi tohoto jevu lze nalézt v elektronických výkladových slovnících *Wiktionnaire* a *Le Petit Robert.* Oba konstatují kolísání rodu a substantivum označují za maskulinum i femininum.[2]

Nejednotné užívání rodu některých substantiv vede k otázce, které faktory ho ovlivňují a v jakém rozsahu. V rámci výzkumu analyzujeme faktory ovlivňující kolísání rodu a porovnáme míru jejich vlivu u vybraných substantiv. Předpokládáme faktory zaznamenané odbornou literaturou, tedy faktor původu slova a jeho historického vývoje, který posuzuje přirozené změny substantiva v úzu a případné zásahy autorit (jazyková politika). Dále také frekvenci a formu slova a typ registru (Grevisse – Goose, 2008). Výsledky analýzy budou prezentovány skrze tuto optiku.

Metodologie a zdroje

Výzkum vychází ze dvou typů zdrojů. Jako zdroj informací o normě jsou užity gramatické příručky a slovníky. Pro naši potřebu jsme excerpovali jedenáct gramatických publikací: české a francouzské referenční gramatiky, praktické příručky a učebnice (Arrivé – Gadet – Galmiche, 1986; Bonnard, 1981; Dubois – Lagane, 1989; Grevisse – Goose, 2008; Hendrich – Hrdina – Tláskal, 2001; Kannas, 2019; Mauger, 1979; Riegel – Pellat – Rioul, 2018; Šabršula, 1962; Wagner – Pinchon, 1962; Wilmet, 2007). Dále 10 slovníků – historických i synchronních (Durnon, 1990; Furetière, 1690; Hanse 1987; Lambrechts, 2004; Picoche, 1992; online slovníky *Dictionnaire de l'Académie française*, 1694-1935;

[2] (*Le Robert dico en ligne* [online], 2022; *Wiktionnaire, le dictionnaire libre,* 2020).

Dictionnaire de moyen français, 1330-1500; *Le Robert en ligne*, 1997; *Larousse*, 2022; *Trésor de la langue française informatisé*, 1994).

Úzus je zkoumán pomocí jazykových korpusů: referenčního francouzského korpusu *FRANTEXT* (v plném rozsahu), obsahujícího zejm. beletristické texty. Dále pomocí cizojazyčných korpusů *L'Est Républicain* (verze 2), obsahující publicistické texty a *Araneum Francogallicum Maius* (texty internetového úzu s omezením pouze na doménu .fr). Užitý byl i korpusu odborných textů *Scientext* (Écrits scientifiques en français). V korpusech jsme vyhledávali přesnou podobu slov, výsledky zarovnávali dle levého i pravého kontextu a pozorovali syntaktické i sémantické okolí výskytů. Cílem bylo zjistit potenciální převahu jednoho rodu. Pro hrubý vhled do internetového úzu byl konzultován i obecný vyhledávač *Google*. Pro naši potřebu se jedná jen o doplňkový nástroj, neboť se nejedná o korpus, neznáme jeho přesnou velikost, a není tedy možné vypočítat relativní frekvenci slova či dále filtrovat výsledky.[3]

Název korpusu – subkorpusu	Velikost korpusu
FRANTEXT	265 245 379
Araneum Francogallicum Maius – omezenína domény .fr	374 120 616
L'Est Républicain	87 984 773
Scientext – Écrits scientifiques en français	4 800 000

Tabulka 1: Přehled velikosti korpusů

Sestavení vzorku dat

Seznam slov pro analýzu byl sestaven z neživotných substantiv, která vykazovala kolísání v singuláru slova bez změny jeho významu. Nejobsáhlejší soupis těchto lexémů nabízí gramatika *Le Bon usage*, která proto sloužila jako hlavní zdroj (Grevisse – Goosse, 2008). K analýze byla vybrána substantiva končící na rodově neutrální koncovku -e, zejména pro jejich kvantitativní převahu. Dalším kritériem byla frekventovanost slov v ostatních gramatikách a také v jazykových korpusech. Tímto byl vytvořen seznam devadesáti devíti substantiv[4] s kolísavým rodem, která jsme pozorovali z obecného hlediska.

[3]Vyhledávač byl omezen na kritéria: francouzský jazyk, doména .fr, místo vydání textu Francie, časové omezení publikace na internetu od 1. 1. 2015 do 1. 1. 2022. Vyhledávaný výraz byl ve formě „člen+substantivum".
[4] Viz příloha práce.

Detailnější kvalitativní analýza se soustředila na deset lexémů: *alvéole* (buňka), *glucose* (glukóza), *enzyme* (enzym), *interface* (rozhraní), *pamplemousse* (grapefruit), *steppe* (step), *anagramme* (anagram), *patère* (háček, věšák), *automne* (podzim), *effluve* (výpar, vůně). Do tohoto užšího vzorku jsme zařadili jak substantiva v gramatikách často zmiňovaná (např. *automne, effluve*), tak málo zmiňovaná (např. *alvéole, patère*). Druhým kritériem bylo vybrat slova, na jejichž rodě se norma neshoduje (např. *pamplemousse, automne*), či naopak shoduje (např. *enzyme*, *anagramme*). Důležité byly také další znaky spojující jednotlivé lexémy: odborný význam slova (*alvéole, glucose, enzyme*), původ slova v latině (*automne, patère, effluve*), či naopak v jiném jazyce (*pamplemousse*, nizozemština; *steppe*, ruština; *interface*, angličtina; *anagramme*, řečtina).

Doplnění hlavní analýzy tvořil výzkum na lexému *covid*, motivovaný rozšířeným územ tohoto slova v uplynulých letech. Tento výzkum byl specifický, neboť neologismus se nevyskytoval v námi užívaných korpusech. Analýza byla proto vedena na odborných textových databázích *Jstor* (plnotextový mezioborový zdroj čítající 12 milionů textů) a *PubMed* (volně dostupná databáze lékařských publikací čítající 763 244 francouzských textů).[5] Dále pak na platformě *Néoveille*, sloužící ke sledování a detekci neologismů ve francouzsky psaném tisku zveřejňovaném v online podobě.[6]

Výsledky korpusového výzkumu

Faktor původu a historického vývoje slova

Jako první představíme faktor původu slova a možnost vlivu jeho přirozeného vývoj v úzu, který je dále usměrňován normativními zásahy. Pro obohacení svého lexika francouzština přejímá slova z cizích jazyků a autority rozhodují, jestli zachovají rod původního jazyka, nebo slovu určí rod nový. Přejímkám z latiny byl většinou ponechán stejný rod, příp. neutra se ve francouzštině stávali maskulinem, jako například *effluve* (z *effluvium;* vůně, výpary), které ale záhy začalo kolísat. Starší gramatiky preferovaly užití feminina (Wagner – Pinchon, 1962; Mauger, 1979), novější spíše maskulinum (Bonnard, 1981; Arrivé – Gadet – Galmiche, 1986; Grevisse – Goose, 2008). Při přebírání slov z jiných jazyků autority někdy rod změní. Např. ruské femininum *step* bylo přijato spíše jako maskulinum (*steppe*), u něho ale úzus brzy začal preferovat femininum.

[5] Databáze neumožňují vypočítat relativní frekvenci výskytů a získané výstupy tedy nejsou navzájem plně srovnatelné, i tak ale mají jednotlivé výsledky výpovědní hodnotu.
[6] *Néoveille* denně aktualizuje data, proto je nutné uvést, že excerpce výsledků uvedených v této práci proběhla 14. dubna 2022.

Jak je patrné z uvedených příkladů, norma se často neshoduje v otázce, který rod je správný, což dále přispívá k hezitaci. Kolísání ale ovlivňuje i přirozený vývoj úzu, zaprvé negativně (zvyšování kolísavosti užíváním obou rodů), zadruhé pozitivně (dochází k ustálení jednoho rodu). V tabulce 2 je patrné, že v případě slov *effluve* i *steppe* zaznamenává FRANTEXT, navzdory nejednotné normě, postupné ustálení úzu.

		1800-1899			1900-1999			2000-2099		
		počet výskytů	%	% z absolutní frekvence	počet výskytů	%	% z absolutní frekvence	počet výskytů	%	% z absolutní frekvence
effluve (134)	MASKULINUM	18	31 %	13,43 %	26	39 %	19,40 %	9	100 %	6,72 %
	FEMININUM	6	10 %	4,48 %	2	3 %	1,49 %	0	0 %	0,00 %
	N/A	34	59 %	25,37 %	39	58 %	29,10 %	0	0 %	0,00 %
	celkem	58	100 %	43,28 %	67	100 %	49,99 %	9	100 %	6,72 %
steppe (529)	MASKULINUM	16	39 %	3,02 %	9	2 %	1,70 %	0	0 %	0,00 %
	FEMININUM	24	59 %	4,54 %	377	88 %	71,27 %	55	95 %	10,40 %
	N/A	1	2 %	0,19 %	44	10 %	8,32 %	3	5 %	0,57 %
	celkem	41	100 %	7,75 %	430	100 %	81,29 %	58	100 %	10,69 %

Tabulka 2: Výskyty slov *effluve*, *steppe* ve FRANTEXTU

V tabulkách 3 a 4 je vývoj úzu méně optimistický, ostatní korpusy zaznamenávají silnou hezitaci do dnešních dnů u slova *effluve*. U slova *steppe* se potvrzuje tendence užívat femininum zvolené územ, oproti maskulinu původně doporučovaného normou.

effluve	Rod	Počet výskytů	% z absolutní frekvence
Araneum Francogalicum	MASKULINUM	15	23,81 %
	FEMININUM	21	33,33 %
	N/A	27	42,86 %
	Celkem	63	100 %
Google	MASKULINUM	3790	52,20 %
	FEMININUM	3470	47,80 %
	Celkem	7 260	100,00 %

Tabulka 3: Výskyty *effluve* v Googlu a Araneu

steppe	Rod	Počet výskytů	% z absolutní frekvence
Araneum Francogalicum	MASKULINUM	1	0,60 %
	FEMININUM	129	76,79 %
	N/A	38	22,62 %
	Celkem	168	100 %
L'Est Républicain	MASKULINUM	0	0,00 %
	FEMININUM	23	79,31 %
	N/A	6	20,69 %
	Celkem	29	100 %

Tabulka 4: Výskyty *steppe* v Est Républicain a Araneu

V následujícím příkladu je patrné, že ke změně úzu může dojít i jinak, než pozvolným vývojem. Slovo *enzyme* (enzym, Francouzskou akademií přijato z řečtiny jako femininum) zaznamenalo výrazné rozkolísání až roku 1970, kdy se objevilo v reklamě na detergent jako maskulinum s přívlastkem *glouton* a tím se ve společnosti zpopularizovalo jako substantivum mužského rodu. (Bonnard, 1981). Běžný úzus pak slovu zvýšil kolísavost rodu. K lexému se vyjadřují až novější slovníky a nejčastěji ho označují za variabilní s preferencí feminina. V úzu naopak dominuje maskulinum.

enzyme	Rod	Počet výskytů	% z absolutní frekvence
Araneum Francogalicum	MASKULINUM	29	5,02 %
	FEMININUM	272	47,06 %
	N/A	277	47,92 %
	Celkem	578	100 %
FRANTEXT	MASKULINUM	20	54,05 %
	FEMININUM	1	2,70 %
	N/A	16	43,24 %
	Celkem	27	100 %
L'Est Républicain	MASKULINUM	11	68,75 %
	FEMININUM	1	6,25 %
	N/A	4	25,00 %
	Celkem	16	100 %
Scientext	MASKULINUM	49	37,12 %
	FEMININUM	0	0,00 %
	N/A	83	62,88 %
	Celkem	16	100 %

Tabulka 5: Výskyty *enzyme* v jednotlivých korpusech

Obecně shledáváme, že samotný rod slova v původním jazyce nemá výrazný vliv na další kolísání, neboť k tomu dochází u slov s původním rodem, stejně jako u slov s rodem druhotně vytvořeným. Výraznějším vlivem je následný vývoj slova v úzu; pokud během něj dojde k rozkolísání rodu, je zapříčiněno spíše dalšími faktory, které si nyní představíme.

Faktor frekvence slova a textového typu

Faktor frekvence může na slovo působit ze dvou úhlů. Zaprvé, pokud je slovo málo frekventované, nebo zadruhé, pokud je vysoce frekventované. V tomto případě se setkáváme často s oběma rodovými variantami, což napomáhá šíření kolísavého úzu. To je případ např. slova *automne* (podzim, přijato z latiny jako maskulinum), u kterého reflektuje variaci s femininem již první edice slovníku *Akademie.* Od druhé poloviny osmnáctého století pak slovo považuje za obourodé, ale v osmé edici odmítá ženský rod slova. *(Dictionnaire de l'Académie française*, 1694-1935). Další gramatiky a slovníky se výrazně neshodují, většina z nich ale konstatuje kolísání s preferencí maskulina (Grevisse – Goose, 2008; Bonnard, 1981; Mauger, 1979).

Korpus	Absolutní frekvence	IPM	Rod	Počet výsyktů	% z absolutní frekvence
FRANTEXT	8193	30,89	MASKULINUM	735	8,97 %
			FEMININUM	25	0,31 %
			N/A	7433	90,72 %
L'Est Républicain	4993	56,78	MASKULINUM	923	18,49 %
			FEMININUM	9	0,18 %
			N/A	4061	81,33 %
Araneum	11015	29,44	MASKULINUM	1408	12,78 %
			FEMININUM	19	0,17 %
			N/A	9588	87,04 %
Scientext	12	2,5	MASKULINUM	1	8,33 %
			FEMININUM	0	0,00 %
			N/A	11	91,67 %
Google	248 700	N/A	FEMININUM - UNE	23700	9,53 %
			MASKULINUM - UN	225000	90,47 %

Tabulka 6: Výskyty *automne* v korpusech

Tabulka 7 naznačuje vysokou frevenci slova, oproti jiným lexémům z našecho vzorku, které dosahovaly většinou nižších stovek výskytů, ale někdy jen desítek, např. *effluve* (vůně), *patère* (věšák), *sépale* (kališní lístek), *aromate* (vonná látka) aj.[7]

Slovo	Korpus	Absolutní frekvence	IPM
automne	FRANTEXT	8193	30,89
	Araneum Francogallicum	11 015	29,44
	L'Est Républicain	4993	56,78
	Scientext	12	2,5

Tabulka 7: frekvence *automne* v korpusech

[7] Viz příloha práce.

Nelze říct, že vysoká frekvence způsobuje kolísání slova[8], naopak převaha málo frekventovaných slov v našem vzorku napovídá, že hezitaci zaznamenávají spíše specifická, málo užívaná substantiva patřící mezi odborné termíny (z biologie, geologie, medicíny, botaniky, literatury a lingvistiky). Ty jsou užívány zejm. v odborných textech, kolísání by tedy mohlo být ovlivněno faktorem textového typu. V tabulkách 2 – 6 bylo patrné rozkolísání slov v korpusech zastupujících internetovou mluvu, beletrii i publicistiku. V databázi Scientext obsahující odborné publikace je ale úzus jednotný, ze všech námi analyzovaných slov zakolísal pouze u *après-midi* (odpoledne).[9] V odborných kruzích ke kolísání nedochází, na rozdíl od úzu obecného publika.

Faktor formy

Posledním faktorem, který předpokládá literatura, je forma slova. Většina substantiv našeho vzorku začíná na samohlásku nebo němé h-.

Graf 1: Poměr substantiv v celkovém vzorku dle počáteční hlásky

Toto je důležité, neboť taková forma slova ve francouzštině skrývá vyjádření rodu. Pojí se s nimi totiž nejčastěji člen v elidované formě, který je shodný pro oba rody, např. *demander l'armistice*, žádat příměří; *dans l'atmosphère*, v atmosféře, nebo se užívají rodově neutrální determinanty (*dans* ***son*** *apogée*, na svém vrcholu; ***chaque*** *après-midi*, každé odpoledne). Dále je důležité, že se jedná o slova, která končí na rodově neutrální morfém -e, postrádají tedy rodově příznačnou koncovku, což mluvčím ztěžuje rozeznání rodu.

Zkoumaná slova se také často objevovala ve specifických formulacích, nejčastěji v předložkových frázích či ustálených slovních spojení, ve kterých opět docházelo k elizi členu, nebo k jeho plné absenci: *sans échappatoire* (bez výmluv/ není úniku), *à en-tête* (v nadpise), *sable d'argile* (jílovitý písek), *odeur de coriandre* (vůně koriandru), *en glucose* (z glukózy), *en automne* (na podzim). Tento jev, faktor distribuce slova, odborná literatura nezmiňuje; ukázal se ale jako velmi častý. Vysvětluje navíc kolísání rodu u slov začínajících

[8] Důvod rozkolísání rodu slova *automne* není pouze jeho vysoká frekvence
[9] Viz příloha práce

na konsonant, u kterých nedochází k elizi, tedy přirozenému skrytí rodu slova. Například slovo *mousseline* je nejčastěji užíváné ve formě *en mousseline* (z mušelínu).

Pokud slovo postihuje problematika kolísání rodu, jedná se nejčastěji o takové substantivum, u kterého při jeho použití nevyjadřujeme rod. Celkově pak ve společnosti může dojít k jeho zapomenutí.

Norma a úzus

Jak jsme již naznačili výše, v otázce rodu slov často normativní zdroje zasahují do rozkolísaného úzu. Tento proces je dobře viditelný na příkladu neologismu *covid*. Ačkoli norma doporučila užití feminina dle jádrového slova *la maladie* (nemoc), v úzu se od začátku ujalo maskulinum. Francouzská akademie i quebecký *Úřad pro francouzský jazyk* nalézají pravděpodobný původ kolísání v záměně rodu akronymu *la maladie de coronavirus* (onemocnění koronavirem), pokud je za jádrové slovo považováno maskulinum *le virus* (*Dictionnaire de l'Académie française* [online], 1694-1935). Mužský rod je nicméně těmito institucemi označován za nesprávný.

Některé zdroje uvádí, že maskulinum je častěji užíváno v metropolitní Francii, zatímco ve frankofonních zemích, zejména v Kanadě, se používá spíše ženský rod (*Wiktionnaire, le dictionnaire libre,* 2020). Naše analýza dat z let 2020 – 2022 dle diatopického hlediska srovnává výskyt jednotlivých rodů ve francouzských a quebeckých zdrojích v letech 2020 až 2022. Dále sleduje užití rodů dle typu zaměření textu.

Z tabulek 8 – 10 je patrné, že databáze *Jstor* (publicistické texty) představuje výrazně převažující úzus feminina a kontinuálně klesající maskulinum již od roku 2020 a respektuje tak normu. Oproti tomu *Néoveille* (publicistické články) a *PubMed* (lékařské odborné texty) vykazovaly oba shodně v letech 2020 a 2021 převahu mužského rodu, který v roce 2022 ustupuje rodu ženskému.

COVID – *Néoveille*		2020–2022	Výsledek proveden na vzorku	2020	2021	2022
FEMININUM	Celkový počet výskytů v databázi	**21 339**	**1000**	**227**	**465**	**308**
	%	**100 %**	100 %	22,7 %	46,5 %	30,8 %
MASKULINUM	Celkový počet výskytů v databázi	**27 619**	**1000**	**285**	**593**	**122**
	%	**100 %**	100 %	28,5 %	59,3 %	12,2 %

Tabulka 8: Diachronní náhled výsledků platformy *Néoveille*

COVID – *PubMed*		2020–2022	2020	2021	2022
FEMININUM	Celkový počet výskytů v databázi	**333**	**119**	**141**	**73**
	%	**100 %**	35,7 %	42,4 %	21,9 %
MASKULINUM	Celkový počet výskytů v databázi	**435**	**192**	**188**	**55**
	%	**100 %**	44,1 %	43,2 %	12,7 %

Tabulka 9: Diachronní náhled výsledků platformy *PubMed*

-

COVID – *Jstor*		2020–2022	2020	2021	2022
FEMININUM	Celkový počet výskytů v databázi	**466**	**154**	**214**	**98**
	%	**100 %**	33,1 %	45,9 %	21 %
MASKULINUM	Celkový počet výskytů v databázi	**50**	**22**	**19**	**9**
	%	**100 %**	44 %	38 %	18 %

Tabulka 10: Diachronní náhled výsledků platformy *Jstor*

Z diatopického hlediska dokládá tabulka 11 téměř totožnou preferenci užívání maskulina ve Francii i Kanadě. Tabulka 12 dokládá převahu maskulina ve Francii a skoro nulové užití v Kanadě. Naopak femininum má téměř trojnásobně vyšší výskyt v Kanadě než ve Francii. Výsledky z Néoveille tedy podporují hypotézu, že maskulinum je více užíváno ve Francii a femininum v Kanadě. Google tuto hypotézu vyvrací.

COVID - *Google*	FEMININUM	MASKULINUM	Celkem
Kanada: doména .ca	4 350 000	13 000 000	**17 350 000**
%	25 %	75 %	100 %
Francie: doména .fr	8 100 000	19 700 000	**27 800 000**
%	29,1 %	70,9 %	100 %

Tabulka 11: Geografický náhled výsledků platformy *Google*[10]

COVID – *Néoveille*	FEMININUM		MASKULINUM	
Celkový počet výskytů v databázi (2020-2022)	**21 339**		**27 619**	
Výzkum proveden na vzorku výskytů	1000		1000	
Země původu tisku	Kanada	693	Francie	889
	Francie	212	Frankofonní Belgie	69
	Senegal	73	Senegal	34
	Alžírko	21	Alžírsko	5
	Frankofonní Belgie	1	Maroko	2
			Kanada	1

Tabulka 12: Geografický náhled výsledků platformy *Néoveille*

[10] Vyhledávač byl limitován dle jazyka a místa vydání článku s upřesněním internetové domény publikujícího média. Časové omezení publikace na internetu: roky 2020 až 2022.

Závěr

Problematika kolísání rodu ilustruje vliv normy na úzus. Jmenný rod není standardně považován za prvek, jehož užití závisí na volbě mluvčího, u substantiv s kolísavým rodem je tomu ale naopak; mluvčí a sociální faktory ovlivňují výběr rodu a následný vývoj úzu. V rámci našeho výzkumu jsme analyzovali několik faktorů a míru jejich vlivu na kolísavý úzus. Nejsilnějším faktorem se projevila forma slova a z ní vycházející faktor distribuce, který literatura nezaznamenává, ale který vyplynul z naší analýzy. Tento faktor by mohl zapříčiňovat kolísání rodu sám o sobě, nejčastěji se ale pojí s dalším faktorem, jako je frekvence slova a textový typ, případně s faktorem diatopickým . Nejslabším faktorem se projevil původ slova a jeho následný přirozený vývoj v úzu. Problematika kolísání nabízí další využití tématu v didaktice a sociolingvistice, např. za využití dotazníkového šetření.

Seznam použité literatury:

Gramatické knihy a příručky:

Arrivé, M. – Gadet, F. – Galmiche, M. (1986): *La Grammaire d'aujourd'hui: guide alphabétique de linguistique française*. Paris: Librairie Flammarion.

Bonnard, H. (1981): *Code du francais courant*. Paris: Magnard.

Dubois, J. – Lagane, R. (1989): *La Nouvelle Grammaire du Français*. Paris: Larousse.

Grevisse, M. – Goosse, A. (2008): *Le bon usage: grammaire française*. 14e éd. Bruxelles: De Boeck.

Hendrich, J. – Tláskal, J. – Radina, O. (2001): *Francouzská mluvnice*. 3., přepracované vydání, 1. vydání v nakladatelství Fraus. Plzeň: Fraus.

Kannas, C. (2019): *Bescherelle: L'ortographe pour tous*. Nouvelle Edition, Paris: Hatier.

Mauger, G. (1979): *Grammaire pratique du français d'aujourd'hui: langue parlée, langue ecrite*. Paris: Librairie Hachette.

Riegel, M. – Pellat, J.-C. – Rioul, R. (2018): *Grammaire méthodique du français*. Septième Edition. Paris: Presses Universitaires De France.

Šabršula, J. (1962): *Vědecká mluvnice francouzštiny*. Vydání I. Praha: Academia.

Wagner, R.-L – Pinchon, J. (1962): *Grammaire du français: Classique et moderne*. Paris: Hachette.

Wilmet, M. (2007): *Grammaire critique du français*. 4e éd. Paris: De Boeck.

Slovníky :

Dictionnaire de l'Académie française: 1ère-9e édition (1694–1935) [online]. Académie française [cit. 18. 11. 2021]. Dostupné z: https://www.academie-francaise.fr/le-dictionnaire/portail-numerique-du-dictionnaire-de-lacademie-francaise

Dmf - dictionnaire de moyen français, (1330-1500) [online]. [cit. 18. 11. 2021]. Dostupné z: https://www.cnrtl.fr/definition/dmf/

Dournon, J.-Y. (1990): *Dictionnaire d'orthographe et des difficultés du français*. Paris: Le livre de poche.

Furetière, A. (1690): *Dictionnaire universel* [online]. Furetière, [cit. 19. 11. 2021]. Dostupné z: http://www.xn--furetire-60a.eu/

Hanse, J. (1987): N*ouveau dictionnaire des difficultés du français moderne*. 2e edition mise à jour et enrichie, Paris: Duculot.

Lambrechts, Ch. (2004): *Grand dictionnaire des difficultés et pièges du français: 15.000 difficultés et pièges, 150 règles d'usage*. Paris: Larousse.

Larousse, dictionnaire [online]. [cit. 14. 03. 2022]. Dostupné z: https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais

Le Robert dico en ligne [online]. [cit. 13. 03. 2022]. Dostupné z: https://dictionnaire.lerobert.com/

Picoche, J. (1992): *Dictionnaire etymologique du français*. Paris: Dictionnaires Le Robert.

Trésor de la langue française informatisé [online]. [cit. 13. 03. 2022]. Dostupné z: https://www.cnrtl.fr/definition/

Korpusy a textové databáze

Base textuelle FRANTEXT. [online]. [cit. 18. 11. 2021]. Dostupné z : http://www.frantext.fr/

Benko, V. (2015): *Araneum Francogallicum Maius, verze 15.03.* Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. [online]. Dostupné z: http://www.korpus.cz

Gaiffe, B. – Nehbi, K.(2016): *lEstRepublicain, verze 2 z 11. 4. 2016*. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. [online]. Dostupné z: http://www.korpus.cz

Google [online]. [cit. 27. 06. 2022]. Dostupné z: https://www.google.com/

Jstor [online]. [cit. 27. 06. 2022]. Dostupné z: https://www.jstor.org/

Scientext [online]. [cit. 15. 07. 2022]. Dostupné z: https://corpora.aiakide.net/scientext20/?do=SQ.setView&view=corpora

Další tištěné zdroje

Corbett, G. (1991): *Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.

Picoche, J. – Marchello-Nizia, Ch. (1998): *Histoire de la langue française*. Paris: Nathan.

Další elektronické zdroje

COVID. In: *Wiktionnaire, le dictionnaire libre* (2020): [online]. [cit. 11. 05. 2022]. Dostupné z: https://fr.wiktionary.org/w/index.php?title=covid&oldid=30635865

COVID-19.In: *Office québécois de la langue française* (2020) [online]. [cit. 11. 05. 2022]. Dostupné z: https://gdt.oqlf.gouv.qc.ca/ficheOqlf.aspx?Id_Fiche=26557671

Kraus, J. (2017): KODIFIKACE. In: Karlík, P. – Nekula, M. – Pleskalová, J. (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [online] [cit. 2023-20-04]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/KODIFIKACE

Le covid 19 ou La covid 19. In : *Académie française: Dire, ne pas dire* [online]. [cit. 11. 05. 2022]. Dostupné z: https://www.academie-francaise.fr/le-covid-19-ou-la-covid-19

Vaugelas, C.-F de. (1647): *Remarques sur la langue françoise: utiles à ceux qui veulent bien parler et bien escrire*. Paris : Vve J. Camusat et P. Le Petit, [online]. [cit. 15. 07. 2022] Dostupné z: https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k84316s/f57.double#